

НАСТАВНО-НАУЧНОМ ВЕЋУ ПРАВНОГ ФАКУЛТЕТА
УНИВЕРЗИТЕТА У БЕОГРАДУ

Одлуком Наставно-научног већа Правног факултета Универзитета у Београду од 29. фебруара 2016. године, одређена је комисија за преглед и оцену докторске дисертације кандидата **Ђорђа Кривокапића**, дипломираног правника-мастера, под насловом: **„СУКОБ ЗАКОНА И НАДЛЕЖНОСТИ КОЈИ ПРОИЗЛАЗИ ИЗ ПОВРЕДЕ РЕПУТАЦИЈЕ ПУТЕМ ИНТЕРНЕТА“**, у саставу: *др Владимир Павић*, редовни професор, Правни факултет Универзитета у Београду, *др Мирјана Дракулић*, редовни професор, Факултет организационих наука Универзитета у Београду, *др Милош Живковић*, ванредни професор, Правни факултет Универзитета у Београду, *др Давор Бабић*, изванредни професор, Правни факултет Свеучилишта у Загребу и *др Андреј Савин*, Associate Professor, Law Department, Copenhagen Business School.

Након што је пажљиво и детаљно прегледала достављени рукопис докторске дисертације, Комисија има задовољство и част да Наставно-научном већу Правног факултета Универзитета у Београду поднесе следећи

РЕФЕРАТ

О ЗАВРШЕНОЈ ДОКТОРСКОЈ ДИСЕРТАЦИЈИ

I Основни подаци о кандидату и дисертацији

1. Основни подаци о кандидату

Ђорђе Кривокапић, дипломирани правник-мастер, рођен је 14. јуна 1982. године у Котору, Црна Гора. Основну школу Вук Караџић завршио је у општини Стари Град у Београду 1997. године као носилац Вукове дипломе. III Београдску гимназију завршио је у Београду 2001. године. У периоду од 1997. до 2000. године, у оквиру Центра за деčја права, основао је групу „Деца Деци“ која се бавила промоцијом и вршњачком едукацијом у области деçјих права.

Правни факултет Универзитета у Београду уписао је 2001. године, а дипломирао након 4 године и 9 месеци са просечном оценом 9,45 (девет, четрдесет и пет). У току студија, више пута је награђиван „Похвалницом“ Факултета за постигнут успех. 2006. године био је члан тима Правног факултета који се пласирао у финале усмених рунди на такмичењу „Willem C. Vis International Commercial Arbitration Moot“ у Бечу, Аустрија. Током студија био је активан у унапређењу услова и квалитета студија као члан Студенског парламента (2003-2006), студенски представник у Комисији за реформу наставног плана основних студија (2005-2006), оснивач Дана

Каријере на Правном факултету Универзитета у Београду (2005-2006), као и кроз рад на бројним другим факултетским и студентским активностима.

Мастер студије на Правном факултету Универзитета у Питсбургу (САД) уписао је 2006. године, и успешно стекао диплому LL.M. (мастер правних наука). У оквиру ових студија положио је следеће предмете: Право привредних друштава, Међународне пословне трансакције, Међународна трговина, Пословне трансакције, Уговори, Право и економија, Међународно решавање спорова, Увод у правни систем САД.

Живи и ради у Београду. Од 1. октобра 2009. године запослен је на Факултету организационих наука Универзитета у Београду, најпре као сарадник у настави, а затим од 1. новембра 2010. године и као асистент. Његово радно ангажовање се одвија у оквиру Катедре за организацију пословних система где је задужен за извођење наставе на предметима Пословно Право и Правни основи информационих система на основним и бројним другим предметима на мастер студијама. Пре ангажовања на Факултету организационих наука Универзитета у Београду, кандидат је радио као адвокатски приправник у адвокатској канцеларији „Карановић & Николић“, водећој канцеларији у области привредног права на западном Балкану, где је учествовао у бројним успешним трансакцијама и пројектима у Србији, Црној Гори и Босни и Херцеговини.

Докторске студије Правног факултета Универзитета у Београду, за ужу међународно приватноправну научну област, уписао је 2008. године. У оквиру ових студија успешно је положио све испите (Методи научно-истраживачког рада, Међународно приватно право, Компанијско право, Право европских и међународних организација, Ауторско право и право интелектуалне својине и Арбитражно право), успешно одбранио семинарски рад на тему „Закон о електронској трговини Републике Србије и сукоб закона“, и обавио остале програмом предвиђене обавезе.

Лето 2010. и 2012. године кандидат је провео усавршавајући се у оквиру Беркман центра за Интернет и друштво Правног факултета Универзитета Харвард, где је у оквиру Библиотеке Правног факултета Универзитета Харвард спровео иницијално истраживање за припрему приступног рада, као и основно истраживање и прикупљање литературе за израду ове докторске дисертације.

Од 2012. године Ђорђе је укључен у рад SHARE Фондације у оквиру које као програмски директор води тим мултидисциплинарних истраживача у више десетина пројеката. SHARE Фондација промовише слободу изражавања на Интернету, информациону приватност, дигиталну безбедност и слободан приступ знању кроз истраживање, креирање јавних политика, заговарање регулаторних реформи, стратешко парничење, надзор над радом надлежних органа, мониторинг Интернет слобода и дигиталних права, правну и техничку подршку онлајн медијима, истраживачким новинарима, грађанским новинарима, дигиталним активистима и организацијама које омогућавају слободан приступ знању.

Као правник специјализован за интерсекцију права и технологије, кандидат је од 2012. године као консултант или учесник у радним групама сарађивао са Министарством трговине, туризма и телекомуникација, Министарством културе и информисања и Министарством државне управе и локалне самоуправе приликом припреме законског и стратешког оквира у областима електронске трговине, електронских комуникација, електронског пословања, јавног информисања и електронских медија, електронске управе, информационе безбедности и отворених података.

Последњих година кандидат је држао предавања по позиву на више десетина стручних националних и међународних конференција и семинара на теме Интернет слобода и дигиталних права у организацији Организације за Европску Безбедност и Сарадњу, Савета Европе, Беркман центра за Интернет и друштво Правног факултета Универзитета Харвард, Лондонске школе економије, Школе за јавне политике Централноевропског Универзитета, Истраживачког центра за медије и комуникације Универзитета у Хамбургу, Европске алијансе за безбедност деце на Интернету, Хајнрих Бел Фондације, Међународног центра Олаф Палме и других.

Подржавајући развој научно-истраживачког рада, технолошког предузетништва и креативне индустрије, кандидат је одржао десетине тренинга и менторских сесија широм Србије, кроз које је младе истраживаче, предузетнике и креативце упознао са изазовима заштите нематеријалних добара и правним ризицима пословања у оквиру дигиталне економије, сарађујући са институцијама и организацијама као што су Народна библиотека Србије, Институт за молекуларну генетику и генетичко инжењерство, Нова Искра, СтартИТ Центар, ICT Hub, КЦ Град, Суперсте иницијатива, Регистар Националног Интернет Домена Србије, ФабЛаб иницијатива и бројних локалних организација. Кандидат стратешки саветује неке од најнапреднијих домаћих технолошких компанија, стартапа и социјалних предузећа.

Кандидат редовно учествује у јавној сфери кроз јавна предавања, наступе на трибинама и округлим столовима у областима дигиталне писмености и утицаја технологије на савремено друштво, као и кроз изјаве и текстове за медије од националног значаја попут Радио Телевизије Србије, Радио Телевизије Војводине, Телевизије N1, Newsweek-a, Времена и других.

Говори енглески а служи се руским језиком.

Радови од значаја током трајања докторских студија:

1. **"Заштита података о личности – водич за органе власти"**, коаутор и уредник публикације, Шер Фондација, Нови Сад, 2016.
2. **"Who Should Take Care of Identity, Privacy and Reputation?"** аутор, чланак објављен у оквиру истраживачке публикације *"Digitally Connected: Global Perspectives on Youth and Digital Media"*, Berkman Center Research Publication No. 2015-6., Boston, MA, 2015.
3. **"Ensuring Independent Regulation for Online/Citizen Media"**, коаутор, рад представљен и објављен у оквиру конференције *"The Future of Audiovisual Media Services in Europe"* коју је организовао *"Media Policy Project"* Лондонске школе економије у сарадњи са Центром за студије европских политика (CEPS), Брисел, Белгија, 2015.
4. **"Online hate speech and the LGBT community in Serbia"**, коаутор, чланак објављен у оквиру Finlay Alan (ed), *Global Information Society Watch 2015: Sexual rights and the internet*, Association for Progressive Communications, САД, 2015.

5. **„Регулаторни оквир за онлајн медије у Србији“**, коаутор, чланак објављен у зборнику радова *„Менаџмент драмских уметности и медија – изазови 21. века“*, Београд, 2014.
6. **“Access to retained data in Serbia”**, коаутор, чланак објављен у оквиру Finlay Alan (ed), *Global Information Society Watch 2014: Communications surveillance in the digital age*, Association for Progressive Communications, Уругвај, 2014.
7. **“Protection of Personal Data and the Practices of the IT Companies in Serbia”**, коаутор, чланак презентован и објављен у зборнику конференције *XIV International Symposium SYMORG 2014: New Business Models and Sustainable Competitiveness*, Београд, 2014.
8. **“Capacities of local self-governments in Serbia for compliance with EU directives on public procurement”**, чланак, објављен у часопису *Management*, Београд, 2013.
9. **“Principles of upcoming e-government regulation in the Republic of Serbia”**, - коаутор са проф. др Мирјаном Дракулић, чланак презентован и објављен у оквиру зборника конференције *NispaCEE*, Београд, 2013.
10. **“Youth and Public Policy in Serbia”**, студија, коаутор, *Youth Policy Review Series*, IDEBATE, New York City, NY, 2012
11. **“Sources of Reputational Information in B2B Relations in Digital Age: Frequency of Use and Reliability”**, коаутор са проф. др Мирјаном Дракулић рад презентован и апстракт објављен у оквиру зборника конференције *„Advances in Business-Related Scientific Research Conference“*, Венеција, 2012.
12. **“Зашто Србија треба да приступи Хашкој конвенцији о споразумима о надлежности суда”**, коаутор са Угљешом Грушићем - рад презентован и објављен у зборнику конференције *IX Private International Law Conference*, Скопље Македонија, 2011.
13. **“Potential impact of the US Speech Act: Influence of the Speech Act on Ongoing PIL Debate within EU and Third Countries”**, аутор, рад презентован и апстракт објављен у оквиру конференције *The Journal of Private International Law Conference*, Милано, Италија, 2011.
14. **“Public Administration, Communication Technologies and Crowdsourcing: Opportunity for Social Change”**, коаутор са проф. др Мирјаном Дракулић и Мином Мирковић - рад презентован и апстракт објављен у оквиру конференције *14th Toulon-Verona Conference "Excellence in Services"*, Верона, Италија 2011.
15. **“Management Clinic in Higher Education”**, коаутор са проф. др Мирјаном Дракулић и проф. др Невенком Жаркић-Јоксимовић - рад презентован и апстракт

објављен у оквиру зборника конференције *Academy of World Business Marketing and Management Development (AWBMAMD)*, Оулу Финска, 2010.

16. **"Perspective of Global Impact of E-Commerce Directive: Good Experiences and Common Mistakes from Western Balkan"**, аутор, рад презентован и апстракт објављен у оквиру зборника конференције *British and Irish Law Education and Technology Association (BILETA) Conference*, Беч, 2010.

17. **"Пружање игара на срећу путем Интернета у Републици Србији: актуелни правни проблеми"**, коаутор са проф. др Мирјаном Дракулић и Светланом Јовановић - рад презентован и објављен у оквиру зборника конференције *Симорг*, Београд, 2010.

18. **"Оснивање ЦСИРТ у Републици Србији"**, коаутор са проф. др Мирјаном Дракулић и Светланом Јовановић - рад презентован и објављен у оквиру зборника конференције *Симорг*, Београд, 2010.

19. **"Инвестиционо право, решавање спорова и накнада штете"**, аутор, чланак презентован и објављен у зборнику радова са *V Конференције Међународног Приватног права „Међународно приватно право и заштита страних инвеститора"*, ПФ Подгорица, Црна Гора, 2008.

Кандидат је такође уредио едицију приручника у издању Шер Фондације:

- *„Водич о дигиталним правима и слободама у политичкој комуникацији"*, Б. Перков, Н. Кривокапић, Д. Кривокапић, Шер Фондација, Нови Сад, 2016.
- *„Водич: Радници на лизинг"*, М. Јовановић, Шер Фондација, Нови Сад, 2016.
- *„Водич: заштита тајности извора информација – правни и технички аспекти"*, Н. Кривокапић, Б. Перков, А. Петровски, Шер Фондација, Нови Сад, 2015.
- *„Водич: безбедност организација у дигиталном окружењу"*, А. Петровски, К. Ерцеговић, Шер Фондација, Нови Сад, 2015.
- *„Водич кроз ризике и механизме заштите независности и безбедности онлајн медија – ход по дигиталној ивици"*, Н. Кривокапић, Б. Перков, М. Јовановић, Шер Фондација, Нови Сад, 2015. (српски и енглески)
- *„Водич: добре праксе и регулаторни модели за одговорно објављивање онлајн коментара"*, Н. Кривокапић, Б. Перков, О. Цолић, Шер Фондација, Нови Сад, 2015.
- *„Правни положај онлајн медија у Србији – водич намењен онлајн и грађанским медијима као корисницима"*, Н. Кривокапић, О. Цолић, М. Максимовић, Шер Фондација, Нови Сад, 2015.
- *„Водич: основе дигиталне безбедности"*, А. Петровски, Шер Фондација, Нови Сад, 2015.

2. Основни подаци о дисертацији

Наставно-научно веће Правног факултета Универзитета у Београду на седници одржаној 23. априла 2012. године одобрило је кандидату Ђорђу Кривокапићу израду докторске дисертације под насловом **„СУКОБ ЗАКОНА И НАДЛЕЖНОСТИ КОЈИ ПРОИЗЛАЗИ ИЗ ПОВРЕДЕ РЕПУТАЦИЈЕ ПУТЕМ ИНТЕРНЕТА“** и за менторе му одредило др Владимира Павића, редовног професора Правног факултета Универзитета у Београду и др Милоша Живковића, ванредног професора Правног факултета Универзитета у Београду

Докторска дисертација Ђорђа Кривокапића написана је на више од 500 страна текста А4 формата (фонт 12, проред 1,5) и у свему је усаглашена са стандардима Универзитета у Београду у погледу форме и садржаја докторске дисертације.

Дисертација је израђена на основу проучавања грађе која обухвата велики број (преко 700) библиографских јединица, као и велики број судских одлука. Текст дисертације је подељен у седам целина: увод, пет централних поглавља и закључак.

Претежно су коришћени извори на енглеском и српском језику, али по потреби и на другим европским језицима.

II Предмет и циљ дисертације

Предмет докторске дисертације кандидата Ђорђа Кривокапића представља истраживање и анализа улоге репутације у оквиру савременог друштва, интереса и вредности са којима је репутација повезана, система правне заштите репутације, капацитета државе да у оквиру глобалне информационе мреже обезбеди ефикасну правну заштиту те сукоба закона и надлежности који настају у вези са повредом репутације у дигитално доба.

Разматрајући масовну употребу информационо-комуникационих технологија кандидат се заинтересовао за правну заштиту репутације у оквиру глобалног информационог простора. Тако је циљ истраживања најпре било боље разумевање друштвених основа репутације кроз анализу њеног настанка, употребе и значаја. Потом је истраживање фокусирано на правну класификацију репутације као заштићеног добра и систематизовано проучавање свих правних механизма путем којих се може захтевати заштита репутације. Поред тога, посебан предмет изучавања представљају различити основи одговорности за повреду репутације који произлазе из истог или сличног чињеничног стања. Посебном пажњом су обрађене и упоређене врсте повреда, елементи одговорности, активна и пасивна легитимација, правни захтеви које оштећени може употребити, њихова сврсисходност у оквиру дигиталног друштва и могућности да се њихове одлуке спроведу и ван територије државе у оквиру које су донете. Како би се разумео потенцијал правне заштите репутације у дигитално доба, разматрано је ограничење суверености држава на Интернету и механизми међународне правне помоћи. Коначно, истраживање је мотивисано потребом за бољим разумевањем међународне надлежности, меродавног права и међународног признања и извршења, а у вези са тужбама и осталим расположивим правним поступцима чији је циљ правна заштита репутације. У самом раду посебна пажња је била посвећена правним позицијама свих заинтересованих страна: различитих носилаца репутације, медија, привреде, држава, међународних организација и Интернет заједнице.

Тако је иницијално истраживање ове теме имало за циљ боље разумевање улоге репутације као правне вредности у информационо доба, изучавањем различитих појава:

- о експанзија приступачности и употребе глобалног информационог простора;
- о развој културе слободног креирања и размене садржаја, успостављање економије података и система масовног надзора;
- о специфичности јавног информационог простора и перманентност садржаја;
- о развој науке и технолошког развоја, нарочито у пољима пословне интелигенције и алгоритамског одлучивања;
- о ниски трансакциони трошкови креирања и употребе репутације.

Претходно утврђени предмет истраживања наметнуо је следеће циљеве:

- o формално дефинисање структуре у оквиру које се од расположивих података формира репутација и пружа даље на употребу (постављање Модела репутације);
- o креирање класификације свих правних средстава која могу бити коришћена за заштиту репутације која произлази из истог, односно сличног чињеничног стања;
- o креирање алата за саветовање привреде и медија на који начин да се понашају како би смањили правне ризике да буду тужени за повреду репутације;
- o разумевање Интернета као глобалне информационе мреже и јавног простора кроз инструменте јавног и приватног права;
- o утврђивање и разјашњавање актуелних глобалних дебата везаних за питања сукоба закона и надлежности у вези са правном заштитом репутације у оквиру глобалног информационог простора (са посебним акцентом на САД и ЕУ);
- o предлагање јавних политика које би, узимајући у обзир проблеме сукоба закона и надлежности приликом повреде репутације путем Интернета , мање земље попут Србије могле усвојити и пружити адекватну заштиту пре свега грађанима а онда и домаћој привреди и медијима.

III Основне хипотезе од којих се полазило у истраживању

У својој докторској дисертацији, кандидат Кривокапић поставља више хипотеза које подвргава научном испитивању.

Прва хипотеза је да репутација представља тржишни регулаторни механизам, без адекватног правног третмана. Међусобни однос различитих правних механизма који могу пружити заштиту репутације у информационом друштву у вези са повредом која произлази из истог или сличног чињеничног стања, системски није разматран приликом креирања јавних политика у Републици Србији, као ни у другим државама. Разлог за то је недовољно разматрање и разумевање репутације од стране доносилаца одлука, цивилног друштва и научно истраживачке заједнице. Иако репутација и алгоритамско одлучивање последњих пар година постају фокус бројних истраживања, новоуспостављених политика и одлука најзначајнијих судова, чини се да правни системи не успевају да креирају систем јединственог регулисања. Разлог томе вероватно лежи у околности да репутација поседује карактеристике камелеона, попут приватности. Репутација се појављује у различитим контекстима, заузима различите форме, али захтева и различите правне приступе. У пракси, чини се да је и поред бројних могућности, правна заштита прилично ограничена (осим за најмоћније) и прилично неефикасна на глобалном информационом тржишту.

Друга хипотеза гласи да у оквиру глобалног информационог простора не постоје усаглашена правила игре. Истраживањем се дошло до закључка да иако на Интернету нису баш најјаснија правила игре, то не значи да она не постоје. Друге регулаторне силе (архитектура, тржиште, друштвене норме) у оквиру глобалног информационог простора, жилавије су и отпорније на правне притиске услед разумећности регулатора. Тако су правила игре комплекснија, а значај правне регулације мањи, осим уколико нека држава одлучи да на информациони систем на својој територији успостави сувереност кроз „граничне прелазе“ и филтрирање саобраћаја.

Трећа хипотеза коју је кандидат поставио јесте да привредни развој данас директно зависи од развоја медијског и информационог тржишта и предвидљивости система заштите репутације. Ипак, истраживање показује да се може тврдити да неусклађеност правила заштите репутације не представља значајну баријеру за развој иновативних бизнис модела у информационом друштву. И поред палете могућих правних система који се могу применити на однос између платформи и корисника на Интернету, ови односи су претежно регулисани инструментима приватног права, уговорима и општим условима коришћења платформи. Поред саморегулисања, Интернет компаније све чешће улазе у процесе корегулације како би пристали на одређене уступке, али и сачували 'сувереност' сопствених система.

Према четвртој хипотези, носиоци репутације су у прилици да искористе неусаглашена правила игре на штету медија, пружалаца услуга информационог друштва и креатора садржаја. Међутим, подробним истраживањем кандидат утврђује да иако постоји правна несигурност условљена донекле различитим правилима решавања сукоба закона која се примењују на различите правне механизме заштите репутације у оквиру једне националне државе, за сада није уочено значајније угрожавање успостављених бизнис модела по овом основу. Потенцијални ризик ипак постоји у појединачним случајевима, уколико би моћни и богати ангажовали стручну помоћ, која је ретка и скупа и подразумева оптимизацију офанзивне стратегије. Такве ситуације за сада се нису показале превише озбиљним. С друге стране, лице које умишљајно тежи повреди нечије репутације путем Интернета, има у рукама могућност планирања и коришћења великог броја погодности које су претежно бесплатне или изузетно јефтине. На крају, чини се да и

једној и другој страни недостаје свест о томе како глобални информациони простор заправо функционише, које радње представљају повреду и које последице могу имати.

Пета хипотеза ослања се на схватање да постојећа регулатива отежава управљање правним ризицима. Кандидат истраживањем долази до закључка да отежано управљање правним ризицима није довело до смањења атрактивности овог Интернет сектора. За сада се не могу уочити негативне последице по привредни развој, умањење инвестиција и привредних активности, нити обесхрабтивање компанија да изађу из оквира националне државе. Иако се суочавају са бројним регулаторним проблемима приликом уласка на нова тржишта, иновативни бизнис модели засновани на подацима о личности се пре свега суочавају са отпором које им пружају традиционално успостављени пословни сектори, разорени њиховом појавом. Питања регулисања репутационих информација и алгоритама тек последњих година добијају на пажњи па се отежано управљање правним ризицима може очекивати у наредном периоду.

Шеста хипотеза гласи да постојећа регулатива може подрити гаранцију слободе информисања и подстицати аутоцензуру. Супротно очекивању да је немогуће предвидети конкретна правила одговорности за штету коју могу претрпети лица с репутацијом у више од једне државе, чини се да медији нису подлегли искушењу аутоцензуре, односно не избегавају да објаве информације о лицима са таквим статусом. Наиме, за сада се медији доста добро сналазе на овом терену и користе обиље информација да свој производ учине актуелним и трансмедијалним. Правна заштита у области медијског права је активна, али се није променио њен значај за слободу информисања. Међутим, неизвесност која је одлуком у случају 'Делфи' створена у погледу поља примене правила о ослобођењу посредника од одговорности, може имати далекосежне последице на слободу изражавања, нарочито у погледу коментара и садржаја трећих лица.

Седма хипотеза извире из схватања да је адаптацијом националних прописа могуће отклонити негативне последице међународног сукоба закона и надлежности по домаћу привреду и слободу информисања. Међутим, истраживање показује да је у време убрзаних технолошких промена, у коме бизнис модели засновани на подацима творе нову тржишну реалност кроз економију података, изузетно незахвалан покушај креирања конзистентног националног система правне заштите репутације и решавања сукоба закона, а који би постигао очекивани баланс између заштите личних права с једне, и принципа слободе информисања и интереса привредног развоја с друге стране. Ипак, чини се да националне стратегије у овом пољу могу ићи од стварања зона за слободу информисања, попут америчког простора креираног кроз SPEECH Act, до зона које су фокусиране на заштиту података о личности и поверљивих информација. Иако се тренутно друго решење чини привлачнијим, оно захтева већу контролу Мреже, бројне инструменте надзора и веће мешање државних структура у приступ знању.

IV Кратак опис садржаја дисертације

У **уводу** докторске дисертације кандидат излаже методолошки приступ проучавања репутације, анализира појам репутације кроз историју и еволуцију правне заштите репутације. Кандидат затим разматра репутацију у оквиру информационо-комуникационе револуције и доношење одлука у информационом друштву у доба експанзије података о личности, науке и технолошког развоја и репутационих система. У финалном делу увода промишља се значај репутације као еквивалента вредности учесника у друштвеним и тржишним трансакцијама, као и утицај карактеристика глобалног информационог простора од значаја за повреду репутације на сукоб закона и 'клеветнички туризам'.

У оквиру другог поглавља кандидат изучава **друштвене основе репутације** најпре вршећи разграничење са угледом, најсроднијим појмом са којим се репутација делимично преклапа. Потом се разматра значај репутације као регулатора друштвених односа, репутационе економије и репутације као капитала. У наставку главе фокус се најпре усмерава у процесе прикупљања и провере квалитета, дозвољености и релевантности репутационог материјала као и различитих врста обраде са функцијом креирања репутације. Да би приказао ову комплексну друштвену појаву, у овом поглављу кандидат конципира оригинални "Модел репутације", формално дефинисану структуру у оквиру које се од расположивих података формира репутација и пружа даље на употребу. Такође, дисертација настоји да прикаже позиције различитих актера у овом процесу, од носилаца репутације до њених креатора. Репутација се потом проматра кроз одговарајуће врсте капитала са посебним акцентом на разлике између друштвеног и економског. У последњем делу другог поглавља кандидат истражује интересе који су у директној вези са репутацијом. Проучавајући однос између приватног и јавног интереса, кандидат најпре посматра репутацију кроз призму приватности и заштите података о личности, а потом кроз призме слободе изражавања, транспарентности и одговорности. Овај део одликује разматрање најновијег развоја интрумента заштите приватности у дигитално доба, као и релевантна пракса најзначајних судова по питањима ограничавања слободе говора и информисања ради заштите репутације и личних права.

У трећем поглављу кандидат врши **правно разматрање репутације** најпре путем испитивања оправданости квалификације репутације као заштићеног добра у оквиру личног и имовинског права. Тако се репутација проматра као лично добро, имовинско добро али и добро у општој употреби. Потом се пажња дисертације усмерава на компаративни преглед и позиционирање правних захтева за заштиту репутације у оквиру англоамеричког и континенталног права, са анализом по правним гранама у оквиру националног правног система. Након што је позитивноправна заштита утврђена, прелази се на елементе одговорности за повреду репутације где се најпре врши класификација противправности кроз следеће штетне радње:

- саопштавање информација које не испуњавају одређене стандарде у погледу квалитета (неистините, недозвољене, увредљиве информације);
- пропуштање саопштавања релевантних информација;
- неадекватна обрада података у поступку креирања репутације; и
- употреба идентитета и репутације без одобрења.

Потом се анализира у оквиру којих правних грана се могу заштитити појединачне врсте повреда. У наставку се обрађују преостали елементи грађанскоправне одговорности: кривица, узрочна веза и штета. Последњи део трећег поглавља се тиче процесних аспеката правне заштите репутације, где се обрађује активна и пасивна легитимација, класификација расположивих тужбених захтева у случају повреде репутације са посебним освртом на врсте повреда и друга процесна питања.

Четврто поглавље у средишту свог проучавања има међусобни однос **државе, Интернета и репутације**. Кандидат најпре истражује утицај јавног информационог простора на правну заштиту репутације али конвергенцију регулатива која се испољила кроз специфичну позицију посредника. У наставку се анализом Интернета као глобалног информационог простора, излажу његове техничке карактеристике и врши његово сегментирање на нивое ради лакше правне анализе у наставку поглавља. Истовремено се у разматрање уводи однос државе и Интернета, најпре кроз анализу инструмената државног регулисања али и других регулаторних сила. Потом се утврђује домет државне суверености по појединачним слојевима Интернета, посматрајући домет правне регулативе на поједине сегменте инфраструктуре, мреже и садржаја, са посебним акцентом на разлике међу Интернет платформама. У наставку се анализирају изазови правног регулисања актера на Интернету и указује на специфичне ризике са којима се држава суочава. У последњем делу четвртог поглавља, кандидат разматра колико се међународна сарадња државама поставља као императив у доба Интернета кроз истраживање инструмената међународне правне сарадње. Посебна пажња се посвећује признању и извршењу страних судских одлука и девијацијама које могу угрозити сарадњу као последица института јавног поретка или посебних правила која се тичу слободе информисања и заштите репутације.

Поглавље пето за предмет има истраживање **међународне надлежности у контексту заштите репутације на Интернету**. Кандидат на самом почетку износи преглед основа надлежности и анализира позиције заинтересованих страна. Истраживање надаље даје преглед основних правила како по општим тако и по посебним основима надлежности, а пре него што се ближе позабави посебним правилима за деликте и њиховом прилагођавању добу Интернета у оквиру ЕУ, Енглеске и САД, проучавајући бројну судску праксу у овој области. Последњи део поглавља проучава посебна правила надлежности у погледу заштите потрошача, одговорности посредника и интелектуалне својине са посебним акцентом на заштиту података о личности. На основу анализе кандидат представља modele и предлоге модела за успостављање надлежности у случајевима повреде репутације путем Интернета.

У оквиру шестог поглавља кандидат проучава **меродавно право у контексту заштите репутације на Интернету**. Полазећи од основних теорија избора меродавног права, дисертација обрађује елементе и особености колизионих норми. У наставку се као централно питање поставља одређивање места деликта код повреде репутације путем Интернета, а затим се анализирају колизионе норме у САД као и у оквиру ЕУ. Додатно се посвећује пажња актуелној дебати и процесу креирања јавних политика по овом питању у оквиру ЕУ. Последњи део поглавља проучава посебне колизионе норме које се примењују на одговорност посредника, радње непоштене тржишне утакмице, заштиту потрошача, деликте извршене оглашавањем и интелектуалну својину, опет са посебним акцентом на заштиту података о личности. На основу анализе кандидат представља modele и предлоге модела за одабир меродавног права у случајевима повреде репутације путем Интернета.

У **закључном**, седмом поглављу, пре него што изведе процену потврде хипотеза постављених на почетку рада, кандидат представља утицај протока

времена и сазнања на развој дисертације. У закључним разматрањима, кандидат даје препоруке за јачање свести, даља истраживања и образовање у овој, више не тако ексцентричној и периферној области друштвених односа.

V Коришћена методологија

Приликом писања докторске дисертације коришћен је велики број разноврсних метода истраживања. Следећих шест метода се истичу као најзначајнији: упоредно-правни, историјско-правни, позитивно-правни, правно-логички методи индукције и дедукције, као и мултидисциплинарни приступ.

1) Упоредно-правни метод

Упоредно-правни метод је заступљен у смислу планско-систематског истраживања сличности и разлика регулисања репутације, Интернета као и за њих релевантног сукоба закона и надлежности; конкретно, анализе материјалних правила која регулишу питања заштите репутације, међународне надлежности, меродавног права и признања и извршења одлука органа страних држава. У раду су коришћена законска и подзаконска решења, теоријске расправе и пракса великог броја земаља, са подједнаким освртом на земље англоамеричке и континенталне правне традиције. Посебно се указује на специфичности права ЕУ и САД, али и неких других јурисдикција које су од значаја за глобалну информациону мрежу. Додатно, приликом истраживања аутор је обратио посебну пажњу на судску праксу, а нарочито Европског суда правде, Европског суда за људска права, националних судова ЕУ, САД и Србије. Ови системи су често међусобно поређени како би се установило решење које је правнички најутемељеније, и које је најпримењивије у нашим тренутним друштвено-економским условима.

2) Историјско-правни метод

Предмет истраживања у предложеној дисертацији поседује генезу развоја. Ради сагледавања његове временске димензије, потребна је примена историјско-правног метода. Дубље истраживање и разумевање развоја концепта репутације у америчком, енглеском и немачком праву, развој људских права и посебних грана приватног права али и еволуција правила о надлежности и сукобу закона у вези са личним правима, нарочито у оквиру ЕУ и САД, помогли су бољем разумевању саме појаве репутације и сагледавању проблема са којима се дисертација суочила.

3) Позитивно-правни метод

Позитивно-правним методом се тежио установити садржај домаћих законских решења како би се одредио његов смисао и проценио квалитет у новонасталим околностима. Кандидат се трудио да заузме критички став према домаћим законодавним решењима, указујући на недостатке, концепцијске недоследности и проблеме. Анализа позитивно-правних прописа у раду заузима посебно место, омогућавајући креирање алата за управљање правним ризицима и ефикасну заштиту репутације.

4) Правно-логички методи индукције и дедукције

У раду су као доминантни правно-логички методи бити коришћени методи индукције и дедукције. Наиме, у раду се често тежи томе да се из мноштва појединачних решења извуку одређене опште карактеристике и принципи, који би појаснили одређене аспекте заштите репутације попут прегледа противправности штетних радњи или правила за разрешење сукоба закона и надлежности који прате одређену врсту заштите репутације (индуктивни метод). Кретање од појединачног ка општем многим деловима рада даје карактер оригиналности. Дисертацију подједнако

одликује и коришћење дедуктивног приступа, јер се целокупна материја заштите репутације и сукоба закона и надлежности који је прати, покушава објаснити са неколико преовлађујућих принципа (принцип квалитета информација, принцип заштите личних права и принцип слободе изражавања). Из њих се даље извлаче све друге специфичности, тако да се може рећи да је већи део рада подређен објашњавању и схватању домаћаја и логике ових принципа. Према томе, начелно посматрано, у раду доминира индуктивни метод, док је у појединостима присутнија дедукција.

5) Мултидисциплинарни приступ

Заштита и регулисање репутације су у дисертацији проучавани првенствено са правног аспекта. Међутим, у појединим деловима рада је коришћен и мултидисциплинарни приступ. Посебно су за анализу бројних правних института у овој материји значајна основна социолошка, економска и пословна истраживања, која представљају реалну основу за боље разумевање и евентуално преутемељење постојећих правних концепција. Економска анализа права често пружа објашњење или успоставља критику доминације одржаног правног принципа или конкретног решења у конкретним ситуацијама. Кандидат свој мултидисциплинарни приступ није ограничио само на наведене науке, већ се ухватио у коштац са проучавањем одређених појава из филозофског, културолошког и психолошког аспекта.

Додатно, изван поља друштвено-хуманистичких наука, а првенствено у функцији израде модела репутације и бољег квалификовања чињеница које се одигравају на Интернету, кандидат се посветио проучавању основа информационо-комуникационих технологија. Потреба за разумевањем потенцијала репутационих система, мрежа за усмерено оглашавање и алата за масовно надгледање, определило је кандидата на проучавање области пословне интелигенције, машинског учења и откривања законитости у базама података.

6) Холистички приступ

Кандидат се такође трудио да применом холистичког приступа добије увид у комплексне целине које се проучавају у оквиру ове дисертације, посматрајући их као више од збира њихових саставних делова и резултата примене описаних метода истраживања.

VI Остварени резултати и научни допринос дисертације

Већ из сâмог приказа хипотеза и садржаја докторске дисертације кандидата Ђорђа Кривокапића произлази неколико закључака који се односе на резултате ове дисертације. Пре свега, ради се о врло темељном и свеобухватном истраживању репутације, које је прво такве врсте у нашој правној науци. Оно се не задржава само на правним аспектима репутације, већ је по захвату много шире – кандидат утврђује појам репутације, друштвени и правни, као и значај репутације у дигиталном добу, онда га правно сагледава имајући у виду заштиту у оквиру националног правног поретка, и напослетку га посматра кроз призму међународног приватног права. Сваки од ова три аспекта обрађени су потпуно и до краја, и сваки би и за себе представљао такав резултат који би оправдавао да га се сматра посебном дисертацијом. Свакако значајан резултат дисертације представља и темељно прикупљање и систематизација правне грађе у вези с питањима која је кандидат обрадио, а која досад у највећем броју случајева није била уопште обрађена, а у мањем броју није била обрађена на тако потпун начин. Напослетку, препоруке за усвајање јавних политика на нивоу Републике Србије, које су последица учињене анализе, такође чине значајан резултат ове дисертације.

Научни допринос ове дисертације је неувобичајено велик, јер се не ограничава само на једну ужу научну област, већ се протеже на (бар) две области: прво, на грађанскоправну ужу област, у којој се допринос огледа, између осталог, у постављању појма репутације и његовом диференцирању од класичног појма угледа као личног добра, у изради специфичног Модела репутације, који је посве оригиналан, не само у нашој доктрини, потом у истицању значаја репутације за разне врсте друштвених односа у дигиталном окружењу и класификацији повреда и механизма заштите репутације; и друго, на међународно приватно правну област, у којем се огледа, између осталог, у исцрпном упоредном прегледу решења у погледу међународне надлежности и меродавног права у вези с повредом репутације, као и у анализи додатних проблема који се постављају с овим у вези у дигиталном окружењу.

Пионирска природа истраживања и ширина његовог захвата допринели су високом нивоу научне оригиналности дисертације кандидата Ђорђа Кривокапића. Начин на који кандидат води своју тезу, те јасно и прецизно расправљање анализираних питања недвосмислено указују на узорну дисциплину у резонувању кандидата и његово суверено владање испитиваном материјом. Кривокапић се у својој тези није устручавао од хватања у коштац са најсложенијим правним питањима која су се пред њега поставила, и није остао дужан ни један аргумент у прилог неког од одговора на та питања. И са методолошке тачке гледишта дисертација је написана узорно, што је додатан резултат који јамчи да ће кандидат у будућем раду и даљем научном развоју бити један од незаобилазних истраживача у овој области, а његов рад тачка ослонца за истраживаче који се буду бавили овим питањима у будућности.

У свом раду на овој дисертацији, кандидат је показао да је у потпуности сазрео као научник у области правних наука, те да је успешно синтетизовао своје искуство из практичног бављења испитиваним питањима и теоријско знање које је о њим стекао током истраживања. Отуд би се смело рећи да је дисертација угаони камен за даљи рад и развој оних правних области и питања којима се бавила.

VII Закључак

На основу свега наведеног, Комисија, са посебним задовољством, констатује да докторска дисертација кандидата Ђорђа Кривокапића под насловом: „**СУКОБ ЗАКОНА И НАДЛЕЖНОСТИ КОЈИ ПРОИЗЛАЗИ ИЗ ПОВРЕДЕ РЕПУТАЦИЈЕ ПУТЕМ ИНТЕРНЕТА**“ представља самостално и оригинално правнонаучно дело које испуњава услове да буде јавно брањено, те је стога слободна да Наставно-научном већу Правног факултета Универзитета у Београду упути

ПРЕДЛОГ

да прихвати позитивну оцену предметне докторске дисертације и одреди комисију за њену јавну одбрану.

ЧЛАНОВИ КОМИСИЈЕ

др Владимир Павић, редовни професор
Правни факултет Универзитета у Београду

др Мирјана Дракулић, редовни професор
Факултет организационих наука
Универзитета у Београду

др Милош Живковић, ванредни професор
Правни факултет Универзитета у Београду

др Давор Бабић, изванредни професор
Правни факултет, Свеучилиште у Загребу

др Андреј Савин, Associate Professor
Law Department, Copenhagen Business School